

Cseke Ákos

AZ UTOLSÓ BIRODALOM

Pascal Quignard újabb lenyűgöző könyvét olvasom: a LES PARADISIAQUES magával ragadó elmélkedés a születésről, a felejtésről, az egymásra találásról, az igazságról és a hazugságról a nyugati és a keleti kultúra olyan mitikus alapító történeteinek összegyűjtése, újraélése és továbbgondolása révén, amelyekben döntő szerepet játszik a felismerés és a fel nem ismerés egymással szorosan összefüggő motívuma. Néhány példa: Homérosznál Pénélopé, aki alig meri felismerni Odüsszeuszban férjét és szerelmét; a MAHÁBHÁRATÁ-ban Sakuntala, akit – míg meg nem találja az elveszett jegygyűrűt – nem ismer fel szerelme, jegyese, gyermeke apja; az ÓSZÖVETSÉG-ben József, akit húsz év után nem ismernek fel testvérei; az evangéliumokban Jézus megjelenése Mária Magdolnának, Tamásnak, az emmauszi tanítványoknak; az ARANY LEGENDÁ-ban Elek története, aki tizenhét év távollét után hazatér, és újabb tizenhét évig él koldusként felesége és szülei otthonában anélkül, hogy felismernék. „Magam is meglepődtem – jegyzi meg Quignard –, amikor a Les Paradisiaques címmel láttam el azt a könyvet, amelyet eredetileg úgy hívtam magamban: Arról, hogy férfiak és nők, akik sohasem látták egymást, hihetetlen módon egymásra ismernek, és arról, hogy olykor nem ismerik fel az előttük állók arcán azoknak a vonásait, akiket a világon a legjobban szerettek.”¹

A kérdés, amelyet Quignard felvet, így fogalmazható meg: miféle köd száll egyszerre e férfiak és nők szemére, hogy nem látják meg abban, akit látnak, azt, akit mindenél és mindenkinél jobban szeretnek? Hogyhogy nem kelt többé csillapíthatatlan vágyat, fokozhatatlan örömet bennük az, akire egykor ráismertek, és akinek arca, teste, egy-egy szava, mozdulata felejthetetlenül beléjük vésődött az együttlét évei, évtizedei során? Mivel magyarázható a fantasztikus felismerhetetlenség, amelyet, mint a francia író többször is felhívja rá a figyelmet, nem csak a régi regékből ismerhetünk, hiszen valami nagyon hasonló történt többek között a haláltáborokból visszatérők esetében, akiket szeretteik elsősre nem tudtak, talán nem mertek felismerni, de amely bizonyos öregkori betegségek során nap mint nap előfordul ma is, amikor a halálra készülők nem ismerik már fel, akár éveken át, szeretteiket? Más szomorú példákat is említ Quignard: „Kevés nyomot hagynak a férfiak azoknak a nőknek a tekintetében, akik, mivel kizárólag a gyerekekre ügyelnek, megfeledkeznek róluk.” (292.) Vajon a veszekedés vagy a szakítás pillanataiban – tehetjük hozzá – nem azt súgják- vagy kiáltják-e egymás fülébe a nők és a férfiak: „Nem ismerlek fel, nem vagyok többé az az ember, aki egykor felismerni vélte téged”? És hogyan függ össze ez a döbbenetes és fájdalmas, akart vagy nem akart, tudatos vagy öntudatlan fel nem ismerés azokkal a nem kevésbé lenyűgöző történetekkel, a szerelem történeteivel, amelyekben egy férfi és egy nő abszolút hittel ismer rá a másikban, akit még soha nem látott, arra, akivel sorsa attól fogva megmagyarázhatatlanul, de elválaszthatatlanul összeforr? Miféle talány lappang itt? Mi ez a felismerés, és mi ez a fel nem ismerés, honnan fakad, és merre tart?

Ha a nevemen szólítanak, a tükörben az arcomat látom, felismerem magam: ez minden ember hétköznapi tapasztalata. Erre mondja azt Quignard, Narcissus példáját hozva, aki belenéz a víztükörbe, és saját arcát látva, mint Ovidius írja, nem tudja, mit lát („quid videat nescit”): „Lassanként valamennyien elkezdünk »hinni a hasonlóságban«. Egy

nap mindannyian elkezdünk hinni abban, hogy tudatunk megegyezik azzal a névvel, amelyet mások adtak a testiünknek. Ha valaki a nevünkön szólít, és mi válaszolunk erre, az mindig pusztán hit marad; de e különös hitet meg is tagadhatjuk.” (128.) A kérdés tulajdonképpen az: felismerem-e magam abban a névben vagy akár társadalmi rangban, címben, amelyen szólítanak? Felismerem-e magam a testemben, a kezem formájában, a bőröm illatában, a szemem színében? Én vagyok-e ez a kéz, ez a szem, ez az illat? És a másokban felismerem-e magam, felismerem-e őt testvéremnek, barátnak, apának, anyának, feleségnek? „Minden férfi úgy hagyja el a paradicsomot és kezd el bolyongani, hogy mellette ott jajong egy szellemkép, aki a feleségének adja ki magát.” (73.) Olykor idegenkedem az arcom színétől, a bőröm illatától. Elbizonytalanodom, hogy a nőnek, aki kísér az úton, valóban melletttem van-e a helye. Ő-e az? Felismerem-e? És én – én vagyok-e az, amit teszek, amire vágyom, amit elgondolok? Kit ismerek fel – ki ismer fel –, amikor felismerem?

A szerelem, mondja Quignard Platón nyomán, „szimbolikus” természetű. (55. k.) A „szimbólum” eredeti értelme a felismerésben van: ha két ember egy időre elválik egymástól, akkor később, az újratalálkozás során valami, amire mindketten ráismernek – egy gyűrű, egy szó, egy gesztus vagy egy kettétört amulett, amelynek a darabjait összeillesztik (görögül a *szümballein* szó szerint összeillesztést jelent) –, igazolja összetartozásukat: ezt látjuk Jézus vagy Odüsszeusz történetében, akiket előbb-utóbb felismernek szeretteik egy az emlékeiknek, a múltjuknak megfelelő sebhely vagy egy szó, egy megnevezés mint „szimbólum” által. A LAKOMA ismert elbeszélése szerint egykor a férfiak és a nők egy testben éltek, összenőve, elmondhatatlanul boldogan, ám az istenek megirigyelték az egyetlen lényt alkotó szerelmesek boldogságát, és kettészelték, szétválasztották őket, „mint ahogy a gyümölcsöt szokás aszálás előtt, vagy hajszállal a tojást”. Életük nem más, mint sóvárgás az elveszített boldogság után, és amikor a hajdan eggyé forrt szerelmesek meglátják egymást külön-külön, akkor tulajdonképpen az történik, hogy egymásra ismernek, felismerik eltűnt életüket, és bolond örömeikben megesküsznek arra, hogy soha többé nem válnak el egymástól. „A fogantatásom óta a tiéd vagyok” – rebegek egymásnak a férfiak és a nők a szerelemben; de tudják-e, mit beszélnek? „Te vagy az!” – kiáltják, és úgy érzik, senki nem veheti el tőlük ezt a bizonyosságot, miközben semmilyen ésszerű magyarázattal nem tudnak szolgálni azt illetően, miért épp ő lenne az, akit a szívük és a testük immár soha többé nem tud nem szeretni. Sejtjük-e, mi minden zajlik annak mélyén, amit ők szerelemnek hisznek és neveznek? Hogy akit szeretnek, arra tulajdonképpen ráismernek, miközben azt hiszik, „csak” szeretik őt? Hogy éppen az adja a szerelem kiszámíthatatlan intenzitását, hogy nem tudják, hogy nem csak szeretnek? Mint A LAKOMÁ-ban olvassuk (192c–d): „Nyilvánvaló, hogy másra vágyik a lelkük, amit nem tud kimondani, csak sejtí, mire vágyik, s talányként lappang benne.” A kérdés csupán az: mi alapján lehet „igazolni” a szerelemben a másik és önmagam előtt a ráismerés valóságosságát, azt a megmagyarázhatatlan, de mégis abszolút bizonyossággal megélt élményt, talányt, hogy „ő az”, hogy „te vagy az”?

A LES PARADISIAQUES hetvennyolcadik fejezetében Quignard megkapó módon mutatja be a ráismerésben rejlő aporiát. A mesében egy remete, egy kereskedő és egy király verseng egy elérhetetlen nő kezéért, aki egy hegy tetején lakik fokozhatatlan magányban és fogadott némaságban. A kereskedő és a király külön-külön felmegy hozzá: mindenüket felajánlják a nő szerelméért cserébe, aki válaszra se méltatja őket, a remete azonban – a magyar népmesékből is ismert motívum, az útjába kerülő állatoknak nyújtott segítségért cserébe – megtudja a nő titkát, azaz előző életeinek történetét, és e történetek elmesélése révén – egészen pontosan azáltal, hogy mesterségesen azonosítja magát a nő előző életeinek különböző szerelmeivel – ráveszi, hogy ismerje fel őt örök

szerelmeként. „Közelebb lépett hozzá. Ránézett, és azt mondta neki: »Te vagy az! Felismerlek!« Sírni kezdett, a lába elé kuporodott, arcát a kezébe rejtette. Nem tudta visszatartani a sóhajait.” (291.) Igen: ha őszinte vagyok magamhoz, nem tehetek mást, mint hogy engedek a nagyobb hatalom hívásának, felismerem magam a szerelemben, és felismerem szerelmemben önmagam, hogy attól fogva nála „lakozzam”, átengedjem a lényem neki, maradéktalanul és visszavonhatatlanul. Mindenki ezt teszi, amikor „megismerkedik” valakivel, megérinti a kezét, megízleli a csókját, megfigyeli a járását, gesztusait, fürkészi, keresi, szinte vizsgálta: ő-e az? És tudjuk, hogy van itt igazság, van megfelelés. Ugyanakkor, ha őszinte vagyok magamhoz, azt is tudnom kell: a felismerés és az átengedés bizonyossága teljességgel megmagyarázhatatlan, felfoghatatlan, hisz semmi nincs, amivel akár magam, akár mások előtt „igazolhatnám”, hogy ő az (de még azt sem, hogy tényleg szeretem-e őt, hogy őt szeretem-e); valóságos, tapasztalt, átélt ugyan a felismerésem, de abszolút lehetetlen; éppen olyan, mint a csalás vagy az önámítás. Képtelen evidencia, akár valami kegyes hazugság, amely megteremti az esélyt arra, hogy szeretetben éljünk, hogy csodát éljünk a szeretetben. „A szerelem abszolút bizonyossággal való felismerés ott, ahol semmi nincs, amit felismerhetnénk.” (294.)

Amikor a tükörben nem ismerem fel magam (Quignard Freud életéből is hoz egy példát erre: „Freud nem ismeri fel magát a hálókocsi tükrében. Azért kelt fel, hogy kimenjen a vécére, ekkor szembesült egy nem túl szimpatikus férfival, akinek láttán előbb megdőbönt, majd elborzadt. Sigmund Freud beszámol arról, hogy jól ismert idegenség fogta el ebben a pillanatban, rá kellett jönnie, hogy a tükörben látott férfi nem egy démon, hanem saját maga – szinte a halál kapujában” [122.]), akkor felismerem, hogy amit hasonlónak hittem – és itt szó szerint hitről van szó –, az valójában egyáltalán nem hasonlít: nem hasonlítok magamra, hiszen ha jobban belegondolok, fogalmam sincs, mire, kire kellene hasonlítanom; amikor viszont a szerelemben felismerem a másikat, akkor az történik, hogy valaki, aki eddig nem tűnt hasonlónak, akit még soha életemben nem láttam, vagy ha láttam is, nem ismertem fel, mintha csukott szemmel álltam volna előtte, akár éveken, évtizedeken át, egyszerre nemcsak hasonlónak, de rögtön teljesen azonosnak tűnik azzal, akit vagy amit mindaddig kerestem. A szerelem ez az azonosságélmény, ez a felismerés, ez a ráismerés; olyan hívás egy arc, egy hang, egy test formájában, amelyre egyszerűen nem tudok nemet mondani: értelmetlen, felfoghatatlan, lehetetlen, egyúttal azonban ellenállhatatlan is, mert olyan mélységekben szólít meg, ahol hazugság volna azt mondani: „Nem ismerlek fel”; nem tudom többé nem azt kiáltani – mert minden tagom azt kiáltja –: „Felismertelek!”, „Te vagy az!”, vagyis: „Szeretlek.” Igen, aki szeret, az felismer – vagy felismertet szerelmével – valakit, valami mást, ami messze túlmutat rajta, és ami tehetetlenné teszi ezzel a felismeréssel szemben: az élet legnagyobb és legkritkább misztériumainak egyike az, amit Quignard itt leír. Ennél, mármint annál, hogy a szerelemben titokzatos módon ráismerek valakire, akit soha nem ismertem, talán csak az nagyobb misztérium, amikor annak analógiájára, hogy a tükörben nem ismerem fel azt – önmagamot –, akit mindig is ismertem vagy ismerni, felismerni véltem, egyszerre nem ismerem fel azt, akit az életelnél is drágábbnak tartottam, és mindörökre eljegyeztem. A LES PARADISIAQUES-ban Quignard kérdése éppen az: nem ez utóbbi, vagyis a fel nem ismerés-e az élet legeslegnagyobb titka, nagyobb a szerelem lenyűgöző csodájánál, örök misztériumánál is?

Aki valamennyire ismeri Quignard művészetét, tudja, hogy a francia író a lényeg szerelmese, az eredet bolondja: igazi Odüsszeusz, ha a „nosztalgikus” jelzővel illetett homéroszi hős „az a férfi, aki a visszatérés betegségében szenved”. (146.)² Előfordul, hogy az embert emléktárgyai, fényképei rakosgatása közben valósággal megszállja a múlt, el-

merül abban, ami volt, és a mozaikokból összeállít, kialakít, megalkot, megteremt egy múltat, amely talán igaz, és amelyet képzeletben vagy valóságosan elindul felkeresni. A nőt is, akit megszeretünk, a múltjáról faggatjuk, mintha abból sejtethetnénk meg a titkát, jövőjét, szeretetét. De ez-e az a múlt, amit keressünk? Mi az, hogy múlt? Mi az, hogy régi? Mi az, hogy eredet? Amit mi általában múltnak hívunk, az Quignard szerint nem más, mint annak az elfojtása, elrejtése, elfelejtése (fel nem ismerése), amit ő „*jadis*”-nak nevez. A francia „*jadis*” szó azt jelenti: régmúlt, ősmúlt. Idő, amely örökre elveszett. Ahogy megcsaljuk magunkat azzal, hogy azonosítjuk magunkat arcunkkal, a társadalom által ránk biggyesztett nevekkel, jelzőkkel, címekkel, ugyanúgy hajlamosak vagyunk azonosítani a múltunkat azzal, ami születésünk óta megesett velünk, és amit ebből felidézhetünk. A valóság az, hogy mindannyian megszállottjai vagyunk a régmúltnak vagy az ősmúltnak, nem annak, ami gyerekkorunk óta katalogizálhatóan megtörtént, hanem a megszületésünk előtti ősidőnek, amelyre már nem emlékezünk, és amelyre nem is emlékezhetünk, mert megelőzi az emlékezetet, a szót, az értelmet, a gondolkodást, megelőzi világra jövetelünket is. Az egyéni múlt, írja Quignard, olyan, mint egy hullám a régmúlt tengerén: ez a felismerhetetlen, de felejthetetlen régmúlt, ősmúlt tartja az embert, aki felfigyel élete igazi titkára, visszatekint, vissza mer tekinteni eredetére, révületben. „*A kezdet nem ér véget.*” (272.) Nem ez az ősmúlt-e az, ami valódi közösséget teremthet férfi és nő között? Nem ehhez kellene-e közelebb férkőzni szerelmünkben, nem ahhoz a múlthoz, amelyet szerelmünk elmesél vagy nem mesél el magáról, hanem a régmúlthoz, amelyet nem mondhat el, mert lényege szerint elmondhatatlan, kikutatthatatlan, igazolhatatlan (mégis messze valóságosabb, mint bármilyen más realitás)? Az anyaméhről van itt szó Quignard szerint, arról az „*első birodalomról*”, amelynek egykor a polgárai voltunk, de nem kifejezetten biológiai és egyáltalán nem pszichoanalitikus értelemben: az anyaméh is csak szimbóluma egy más világnak, ősidőnek, őstérnek, őselménynek és elsősorban saját magunknak, az embernek, mint szótalán, nyelvtelen, arctalan, megszállottan kapcsolódó, szerető, akaró, titokzatos, ismeretlen és felismerhetetlen lénynek; mintha a fel nem ismerés görög, indiai, zsidó és keresztény történetei erről regélnének folyamatosan, mintha arra emlékeztetnének, amire a szó hagyományos értelmében soha nem emlékezhetünk (a legelső történetek a legelső birodalomra).

„*A csillagos ég gyermeke vagy, halhatatlan, isteni lény! Ezek voltak Plátón eszméi rólad. De te ismerd meg magad, kérdezz rá, figyelj jobban. Mit látsz? Váladékat, amely becsúszik a nedves húsba, két testet, amelyek szégyenükben félrevonultak a többiek elől. Ez minden. Egy gyűrött lepedő és egy siralmas óra terméke vagy.*” Bár a SORDIDISSIMES lapjain így idézi fel egy ókori szerző mondását az ember eredetéről,³ a vele egy időben kiadott LES PARADISIAQUES-ban Quignard ennél lenyűgözőbb képekkel írja le ugyanezt, amikor síkra száll amellett, hogy a fogantatás nem vagy nem pusztán testi esemény. A „*pénisz*” szó Quignard szerint tulajdonképpen annyit tesz: „*apró ecset*” (*penicillum*). A szerető, aki apává lesz, mi más is volna, mint a legnemesebb értelemben vett „*festőművész, aki egyetlen színnel dolgozik, a sperma fehérjével*”, és aki tulajdonképpen a saját képét festi meg, festi bele az asszony húsába, testébe, vágýába, elméjébe és emlékébe? (60.) A fiú és az apa (az atya) hasonlósága nemcsak a vonásokban tükröződik, amelyeket az alig világra jött csecsemő arcán fürkésznek azonnal és állandóan a szülők és a legközelebbi hozzátartozók (azok a vonások, amelyek nem hasonlítanak se az apa, se az anya vonásaira, mintha árulások volnának, kellemetlenségek, amelyeket jobb nem észrevenni), hanem a nevekben is, a család-, sőt olykor a keresztnevek generációkon átívelő, hosszú sorában. „*A szerelmi együttlét nem más, mint hasonló képek alkotása. A fiúk az apák eleven képei.*” (60.) A nő oldaláról pedig, állítja

Quignard, a fogantatás a szerelem maga, amennyiben a szerelem olyan mértékű és intenzitású vágy, amely képes arra, hogy szellemképpé alakítsa, majd testet öltve is megteremtse, megszüljön a szeretett férfi benne élő képét. „Ebben hasonlít egymásra a szerelem és a gyász: mindkettő egy képből alkot szellemképet magának.” (157.) A gyászolók „örült örömmel pillantják meg az utcán, a tengerparton, a téren egy fa árnyékában vagy egy autóbusz ablakában halottaikat” (174.), ahogy a szerelmesek is mindenhová magukkal hordják magukban a szeretett lény arcát, mosolyát, tekintetét, egy-egy gesztusát, mondatát, amelyet nem feledhetnek. Valóban: nem lehetséges-e, hogy a feltámadt Jézus, a hazatérő Odüsszeusz és Elek a szeretteik által „odavetített” szellemkép „csupán”? (Vö. 157.) Van-e más magyarázat itt, mint a „pszichológiai”?

Quignard-nak, aki éppen csak felveti ezt a perspektívát, eszébe sincs ilyen leegyszerűsítő megoldást keresni és találni a felvetett problémára. A kérdés számára elsősorban az: mit lát, mire függeszti a szemét a nő és a férfi az ölekezés csúcán? Nem egymást nézik, és nem egymást látják, nem a körülöttük levő világot, hanem – Quignard szerint – arra az első birodalomra függesztik tekintetüket, ahonnan ők maguk is származnak, és ahová a szerelme képével terhes nő majd elindul, hogy a megelevenedő képet mint gyermeket elhozza, onnan – ide. „A nő »itt« van. Az anya azonban »ott« van, a régmúltban vagy legalábbis a régmúlt közvetlen közelében, mert a régmúlt kép-telen, az emberi téren kívül helyezkedik el. Amikor a nők áldott állapotba kerülnek, többé már nem nők, elhagyják az »itt« birodalmát; anyává lesznek, elmennek »oda«, közelebb kerülnek a régmúlthoz. Elmennek »oda«, a nők véres »ott«-jába, a gyermekükért. Egyik társadalom sem merte még elmondani, hová mennek el gyermekükért az anyák, és honnan térnek vissza velük. (Egyrészt azért, mert illetlen dolognak tartják, másrészt, mert nem látják, hová mennek.) Mindig csak a visszatérésnek vagyunk tanúi.” (296.)⁴ A terhesség vagy áldott állapot ebben az értelemben egy „hallgatag utazás”, amelyben a nők anyává változnak át, és elmennek az emberek, az élők közül „oda”, hogy aztán egy gyermekkel a méhükben, majd a karjukon térjenek vissza. A kilenc hónapig tartó zarándoklat – vagy, ha tetszik, ádvént (257.) – végén világra jövünk, de még mindenesztül tele vagyunk azzal a világgal, a másikkal, az élet előtti étellel, az ismeretlen, felismerhetetlen, a tőlünk megkülönböztethetetlen anya testével, aki hordott és kihordott minket, egyfajta paradicsomi csenddel, zárt térrel, lebegéssel, nedves félhomállyal. Világra jövetelünk után sok időbe telik, hogy elsajátítsuk az emberek nyelvét, nevet és identitást szerezzünk; tulajdonképpen azonban egész életünkben „oda” fogunk tartozni, ahhoz a helyhez, ahonnan édesanyánk „elhozott”, ahhoz a régmúlthoz, amelyet itt sehol nem ismerhetünk föl, ami tehát örökre elveszett, de amellyel szemben tehetetlenek vagyunk, mert inkább kapcsolódunk hozzá, mint bármi máshoz ezen a földön, bármi máshoz, amivel vagy akivel születésünk révén és után találkozunk.

A nemek közötti viszonyok tekintetében Quignard szerint ennek „az előző életnek” két következménye van: egyrészt, hogy „a nő soha nem ismeri fel a férfit, mert nem ismerte az első életében. A nő tehát alapvetően mindig a férfit keresi, de soha, sehol a földkerekségen nem fogja megtalálni (a férfi nem az első otthona)”, másrészt pedig, hogy „a férfi mindenhol felismeri a nőt. Soha nem keresi: szüntelenül felismeri (a nő illata az ő otthona)”. (49.) Hogy miben áll és pontosan ebben áll-e a férfi és a nő közötti különbség, természetesen lehet vitatni (abban kétségtelenül van valami, hogy míg a férfi a szerelemben – és az ölekezés csúcán – gyakran érzi úgy: „megérkezett”, mintegy megtalálta a helyet, ahová tartozik, addig a női szeretésben a tér, a hely, az idő fizikai és metafizikai értelemben nem annyira összeszűkül, mert otthonná, otthonossá válik, hanem rémületesen kitérül, átváltozik, alakot vált, szinte elveszti a kontúrjait, befoghatatlanná, megfoghatatlanná lesz; Quignard ebben az értelemben utal a szeretkező nő „fuldokló”, kétségbeesett, „sicut

cadaver” testtartására, az elveszettség, tértelenség és időtlenség halálközeli élményére, amelybe testileg, lelkiileg „megsebződik”, „belevész”, „belehal”). Quignard számára azonban talán nem is ez az elsődleges, hanem egyrészt annak a felszámolhatatlan törésvonalnak a felismerése, amely a férfi és a nő vágya között húzódik, mintha kettejük viszonyában azért volna eleve elrejtve a lehetetlenség motívuma, mert alapvetően másra vágnak, mert másban ismerik fel magukat, másrészt pedig az arra való rámutatás, hogy minden férfi és nő tulajdonképpen „király” és „királynő”, akiknek országa vagy birodalma nem ebből a világból való, hanem az a bizonyos első ország vagy első birodalom, ahová anyjuk „utazott el” értük, amiről az emberiség nagy mítoszai és vallásai mesélnek (Quignard ebben az értelemben idézi a JÁNOS 18, 36-ot: „*Regnum meum non est de hoc mundo*”), és ahol, szemben az e világi történésekkel, a felismerhetőség helyett a felismerhetetlenség uralkodik, az individuum helyett az egység, a múlt helyett az ősmúlt, és talán, igen, a földi világ helyett – a paradicsom.

Innen a könyv címe: LES PARADISIAQUES – A PARADICSOMIAK. Még szeretteinknél is jobban függünk, írja Quignard, a „*helyeinktől*”, vagyis azoktól a terektől, amelyekhez életünk során és persze életünket megelőzően kötődünk. (86.) Ez a „*paradicsomi*” kötődés mint első birodalom és annak felismerése hozza létre bennünk, „*paradicsomiakban*”, vagyis az első birodalomból kivezetettekben, kiűzöttekben, kiveszettekben az utolsó birodalom álmát, egy olyan birodalomét, amely nem restaurációja az elsőnek, hiszen az örökre elveszett, hanem újra megteremtése magunkban, napról napra, annak az elszakíthatatlan köteléknek, kötődésnek, arctalanságnak, szótalanságnak, felismerhetetlenségnek, amellyel még születésünk előtt eljegyeztük magunkat, helyesebben amely még születésünk előtt eljegyzett bennünket. A születés végső soron egyfajta halál, meghalunk a paradicsomi ősmúlt számára, kapu, amelyen áthaladunk, és amely gondtalansággal ajándékoz meg (Platón szerint az életbe visszatérők születésük előtt az „Amelész” nevű folyóból isznak, amely szó szerint gondtalanságot jelent),⁵ vagyis felejtéssel meg persze történésekkel, címeikkel, ranggal, névvel, egyéniséggel, fénnel, tájjal, vagyonnal. Felismerhetőkké válunk, „jelentőségteljesek” leszünk. A kitörési pontot ebből a reménytelenül e világi állapotból mindenekelőtt az a „gond”, az a felismerés jelenti, amikor egyetlen ember számára leszek, kizárólag én, ősiségemben, egykorvoltságomban, lényem legeslegmélyén megpillantva és megérintve, egyszerre újra felismerhető a szerelemben (és következőképp egyre érthetlenebb, idegenebb, zavarosabb, bolondabb és felismerhetlenebb a többiek számára). Amikor egy nő álmodik rólam úgy, ahogy egykor édesanyám álmodott velem s szerelmével – én tulajdonképpen ez a megtestesült, megfestett álomkép vagyok –, és amikor egy nőről álmodom magam is ugyanígy, akkor mintegy felébredek e világi életemből, és újra „oda” készülök visszatérni. Nem ez-e a legigazibb szerelem? Amely megismétli, visszahozza az élet előtti élet összerelmét, ősidejét és ősterét?

Ha ami egy arcon, egy szerelemben felismerendő (és ebben az értelemben szerethető), az eleve és lényege szerint felismerhetetlen,⁶ hisz nincs és nem is lehet képem, szavam, emlékem róla, akkor hogyan is állíthatnám teljes bizonyossággal, hogy egy arc vagy egy gesztus, egy mosoly formájában felismertem? De hogyan tagadhatnám le magam előtt azt a már-már csalással felérő és mégis mélységesen igaz érzést, meggyőződést, hogy én benne, „csak benne és senki másban” felismertem azt, akit a szívem szeret, életemet? Ugyanaz a kettősség van itt jelen, mint amikor a tükörbe nézek: amikor evidensen felismerem, valahol akkor sem ismerem fel magam egészen a saját arcomban, hisz óhatatlanul ott dereng bennem a kérdés: „Tényleg én volnék ez az ajak, ez a szem, ez a tekintet?”; és amikor egyszerre nem ismerem fel, mégis valahogy felismerem önmagam,

hiszen én vagyok az, aki nem ismeri fel teljességgel saját magában (abban, akit vagy amit addig önmagának tartott: tükörképében, nevében, írásaiban, elmúlt életében, régi szerelmeiben) önmagát. Miért nem ismerem fel teljesen magam magamban, és miért ismerem fel magam olykor mégis a másikkban, szerelmekben? Talán azért, sugallja Quignard, mert sejtem, mert tudom, hogy legigazibb önmagam rajtam kívül van, végső soron talán „ott”, ahol a nők „vannak” a szerelmi aktus közben, ahová „elmennek” gyermekükért, de semmiképp nem önmagamban (abban, amit általában önmagamként ismerek fel). „*Tu autem eras interior intimo meo*”, mondja Ágoston a VALLOMÁSOK-ban Istennek. „*Mélyebben bennem voltál, mint lényem legmélyebb rétege.*” (119.)⁷ „*Le chez moi est en vous*” (114.), kiáltjuk Quignard szerint, kimondatlanul is, a szerelemben. Szó szerint: „*A »nálam« benned van.*” Vagyis: „*Te vagy az én otthonom.*” Amit úgy is fordíthatok: „*Saját magamon kívül, benned vagytok otthon (magamban).*” Ezt a képtelenséget ismerem fel a szerelemben. Ami azonban itt képtelen, az szó szerinti értelemben is az: felismerek egy képet, amelyről nincs képem, amely, ha egyáltalán megfelel valaminek, és hasonlít valamire, az csak egy arctalan, „paradicsomi” valóság lehet, múlt előtti múlt, élet előtti élet. Megőrizni e képtelen felismerést talán nem is jelent mást, mint visszavezetni a szerelmet az arctalanba, a képtelenbe, a szóctalanba, oda, amiről nincs emlék, amihez nem ér fel se szó, se gondolat, aminek „itt” nem „felel meg” semmi sem.

Valamit meg akarok tenni; megfeledekzem róla. Valakit szeretek, szeretnék szeretni, és elfelejtem szerelmes önmagamat, szerelmemet, talán még az arcát is annak, akit szeretek, szerettem (szeretni fogok); megbántom, elhagyom, észre sem veszem. Hol voltam? Honnan jövök vissza – ha visszajövök – megint szeretni őt? Vagy akár: honnan térek meg a szeretéshez, a szerelemhez, ha egyszer szeretni kezdek, hol vagyok, hol késlekedem addig, hogy majd, mintha mély álomból kellene ébrednem, „magamhoz” (vagyis hozzá, a szerelmemhez) térjek? Nem tudom megmondani, elmondani; de nem „ott” volt-e Mária Magdolna vagy Pénélopé is, valahol az életben, a múltban, a jelenen túl, igaz szerelemben, szellemképpé alakítva Jézus és Odüsszeusz drága képét, amelyet a szívükben hordoztak, visszaillesztve oda, ahová való, ősi szerelembe, így szeretve-gyászolva őt? Ha megfigyeljük, ezekben a történetekben tulajdonképpen mindig egy „szakításról” van szó, valami nagyon hasonlóról, mint amit mi szakításnak nevezünk, amikor valakit, akit a minap még szerettem, és életem párvá fogadtam, nem ismerek fel többé: fogalmam sincs, ki is ő, és mit is akarhat tőlem. Ha meghaltam, ha behaltam elvesztésébe, az lehet az érzésem, új életre születtem nélküle – és valóban: amikor megint látom, amikor újra szólít, vagy amikor rá gondolok, mintha fátyolon át látnám, és hiába kutatok az emlékezetemben, ki is lehet ő (nekem); mintha egy titokzatos előző életemből szólítana valaki. Nem így áll-e Magdolna Jézus és Pénélopé Odüsszeusz előtt, mielőtt felismernék szerelmüket, mielőtt „újra együtt születnének” – ez a felismerést kifejező francia *reconnaissance* szó szerinti értelme – vele? Nem ez ismétlődik-e meg a mi életünkben is olykor, és ezek a „szakítások” nem annak az ősi szakadásnak a megismétlései-e, amely során száműzettünk az első birodalomból? Másvilágok, ahonnan meg-meg-térünk az e világi rendbe, majd újra visszafordulunk, újra megszületünk, és újra meghalunk? Életünk ebben az értelemben nem egyetlen élet, hanem talán életek sokasága: több előző élettel bírunk, amelyet teljesen nem feledhetünk, és mégis elfelejtünk, magunk mögött hagyunk, mint azt a birodalmat, amelyet születésünkkel hagytunk, sírva, jajongva, magunk mögött. Nem szükségszerű-e, hogy az érettség egy bizonyos fokán a szakítás mint a paradicsomba való visszatérés, mint kiszakadás az itt és mostból, mint az elveszett nyomába eredés egyetlen, gyönyörű, már-már kizárólagos céllá váljon? Nem ez adja-e meg Paolo és Francesca bűnös szerelmének, a keresztény misztikusok gyöt-

relmes vajdásának, a vallás, a filozófia, a regék, a mesék, mitikus elbeszélések kiismerhetetlen mélységét? A visszatérés betegsége? A „nosztalgia”?

Ígazán elveszni a szerelem gyönyörűségében talán nem más, mint lemondani a felismerhetőségről és a felismerésről, elveszteni a saját arcomat éppúgy, mint szerelmemét. „*Oly nehéz dolog a gyönyörűség a halandók számára – titokká kell formálni, amelyről sohasem rántjuk le a leplet.*” (49.) Erre tanítaná Ámor is kedvesét, Psychét, a régi mítoszban, mindhiába: hogy ne akarja látni őt. És amint megpillantja arcát – már el is veszítette isteni szerelmét mindörökre. Ezt tanulja meg Fabrizio is Cleliától A PÁRMAI KOLOSTORBAN, hogy a szeretés csak akkor az, ami, ha szótalán, hangtalan, világtalan: „*Akarom, hogy tudd: ha bármikor kényszerítenél, hogy világosságban rád nézzek, mindennek vége... Nekem tilos téged látnom.*”⁸ Ez a gyönyörűség titka: „*Csak az tudja átadni magát a gyönyörűségnek, aki elveszíti az arcát. Aki elveszíti az arcát, lemond a felismerhetőségről.*” (110.) Efrémet idézi Quignard, aki szerint az élet a paradicsomban „*olyan visszafogott és nyugodt, mint az embrió élete az anyaméhben*”, és Cassiodorust: „*a kiválasztottak úgy szunnyadnak Ábrahám keblén, mint az álomba merülő magzatok*”. (266.) A keletiek is tudnak erről: „*úgy szeretjük ezt a földet, mint az újszülött szereti anyja szívdobogását*”. (159.) „*Van valami megszélidíthetetlen, valami elodázhatatlan: ez az, amit ösműlnak hívok, és ami úgy viszonyul a múlthoz, mint a feltörő lávafolyam a korábbi kitérések lerakódásából kialakult, megszilárdult földréteghez, amelyet hirtelen eláraszt és feldúl. Hogyan ismerjük fel a múlttól (azoknak a dolgoknak az összességétől, amit a családban, az iskolában, a vallási és társadalmi intézményekben elsajátítottunk) függetlenül az ösműlt spontán fabulációját, amely saját magától borul virágba bennünk?*” Quignard válasza az, hogy „*össze kell hangolnunk a Somnust és a Logoszt*”, vagyis tudatosan álomszerűvé kell alakítani, réveteggé, álmodóvá, éjszakaivá kell formálnunk gondolkodásunkat. Valójában persze még ez sem elég, mert a leginkább arra van szükségünk, amit „*le Mentir du jadis*”-nak, vagyis „*az ösműlt Hazugságának*” (270. kk.) mond, ami annyiban hazugság, amennyiben a megátalkodott igazságvágy olyan szélsőséges és tündéri módjára utal, amely nem kompatibilis a hagyományos, racionális megismerésmódokkal, és amely szerinte elengedhetetlen ahhoz, hogy közel kerüljünk a nagy keleti és nyugati történetekben rejlő titokhoz és bennük és általuk saját magunkhoz. „*La signification doit s'oublier comme une reste de honte*” – írja Quignard. „*A jelentést úgy kell magunk mögött hagynunk, mint a szégyen egy maradványát.*” (193.)

A szerelem viharos kezdete talán a felismerés, beteljesedése viszont nem az identitás, esetleg egy közös identitás kidolgozása, kidomborítása, megformálása, hanem vissza-visszahullás a névtelenbe, a szótalánba, a paradicsomi felismerhetetlenségbe, jelentéstelenségbe. Nem fényképeken őrizgetik jövőjüknek a múltjukat, hanem lehunyják a szemüket, és visszatérnek hol együtt, hol külön-külön oda, amiről nincs kép, nincs szó, nincs hang; és aztán vissza-visszatérnek e visszatérésből is, mintegy látogatóba, a képek, a hangok, a szavak szerelemtelen birodalmába. Így ébresztgetik egymást a szerelmesek, hol egyikük hull vissza „oda”, hol a másikuk, aztán odaállnak egymás elé, felismertetik magukat, és felismerik egymást, „*megmagyarázhatatlan vigaszra lennek egymás mellett*” (29.), míg egyikük megint el nem távozik, ki nem hull a felismerés alsó birodalmából, és vissza nem tér abba az ösműltba, amely „*sokkal mozgalmasabb, mint a jelen, és sokkal bizonytalanabb, mint a jövő*”. (213.) Talán „*minden reggel*” mindig újra felismerik egymást, mindennap újra együtt születnek egymással, és minden éjjel visszatérnek oda, ahonnan felismerni és szeretni tanulnak. Mindig újra átlépik, képzeletben, révülten, révületben azt a kaput, amelyen át, születésükkor – a bibliai elbeszélés metaforáját alkalmazva – „*kiűzettek*”. Visszahódítják, újra meghódítják, napról napra – a paradicsomot. Szeretnek, olyan szerelemmel, ami a földi keretek között már-már esztelen és lehetetlen. Senki

nem érti, aki nem szerelmes, hogy lehet így szeretni: mert, végső soron, mindennek ellenére, fejten szerelmük ellenére, az is rá van írva az arcukra, az a kérdés is, hogy miként is lehetne ezek után közük „itt” bárkihez is? Hogyan áltathatnák ezzel magukat? De hogy is mondhatnának nemet arra a hívásra, amely lényük legmélyén szólítja meg őket, arra az arcra, amely akaratlanul fel-felmerül képzeletükben, amelyet mindenestül felismernek, noha sohasem láttak még, amely feledteti velük identitásukat, felismerteti velük első szerelmüket, és időről időre számúzi őket, innen és minden szerelemből, az első és az utolsó birodalomba?

Nem ez a minden igazságon, igazolhatóságon, értelmén túli, „hazug”, „eszeveszett” „szerelem” adhat-e magyarázatot, teszi fel a kérdést Quignard, az olyan jelenségekre is, mint például a stigmatizáció csodája? Assisi Szent Ferenc testén, a sebekben, a régmúlt borul virágba. „*Rose d’hiver*”, írja gyönyörűen Quignard. „*A tél rózsája.*” „*A misztikusok ismerik ezeket az ok nélküli hasonlóságokat – ezeket a betegségeket, ezeket a testükön végbemenő fájdalmakat és csodákat. Az elragadtatásban az, aki lát, nem látja magát, amint lát: felcseréli magát a másik képével; megnyílik rá, elvesz benne; felőrli a maga formáját, felszámolja magát a másik, nála ősbibb forma érdekében, amely rátalált.*” (261.) Igen, talán ez az igazi felismerés, amikor nem elménkkel ismerünk fel valakit vagy valamit, nem a szemünkkel mérjük fel vagy tapogatjuk le, gyanakvó, kérdező, kíváncsiskodó figyelemmel, hanem virágba borul a testünk, szinte magunk ellenére, attól, amit felismertünk, és elveszünk benne, abban, aki vagy ami félreismerhetetlenül felismert és felismerésében láthatóan vagy láthatatlanul megjelölt minket. „*Teréz diktálja ezeket a mondatokat toledói cellájában: »A múlt emlékekhez úgy viszonyulok, mint a szárnyát vesztett madár. Leesk! Aláhullok! Lemondtam arról, hogy a szavaimmal próbáljam elérni azt, ami volt. Megelégszem azzal, hogy visszatérjek abba az időbe, amikor boldog voltam.«*” (189.) Ezért tilos mindaz, ami szó, ami beszéd a szerelemben; de ezért hasonlít a misztikus eksztázis olyan megdöbbenő módon a szerelem állapotaira: a szerelem stigmatizáció, a másik, akire ráismertem, megjelöl egy életre, beírja magát a testembe, a szívembe, a lelkembe, az emlékezetembe, a stigmatizáció pedig szerelem, elragadtatás, lelkesedés, feltétlen odaadás, a múlt kivirágzása a testen, a lélekben, a szívben; kérérlhetetlen, lehetetlen, elgondolhatatlan, szótalán, arctalan, világtalan, elveszett, megátalkodott szerelem. „*Szent Pál: elragadtattam a paradicsomba [raptus in paradiso], és ezen a helyen olyan titokzatos szavakat hallottam, amelyek lehetetlenek az emberi ajkak számára [arcana verba quae non licet homo loqui]. Balga lettem. Factus sum insipiens.*” (242.)

Jézus persze – Isten Igéje – mégiscsak szóval hívja magához Mária Magdolnát („*Jézus most nevéen szólította: »Mária!«*”), és szavaival ismerteti fel magát a tanítványok előtt („*Nézzétek meg a kezem és a lábam! Én vagyok.*”). A remete korábban megidézett története, aki a nő másoktól kitudott – talán saját jóságának köszönhetően, így végső soron talán a saját lelke mélyén fellelt – titka segítségével nyeri el szerelmét, szintén a kimondás revelatív erejét támasztja alá, ahogy Jacobus de Voragine ARANY LEGENDÁ-jában Euszták története is, akinek a felesége azáltal teremti meg az újrafelismerés lehetőségét, hogy amikor évekkal, évtizedekkel később csodálatos módon újra találkozik halottnak hitt férjével, így szól hozzá: „*Kérlek téged, uram, beszélj el nekem korábbi életedet, mert az az érzésem, hogy te az a Placidus parancsnok vagy, akit más néven Eusztáknak hívnak, s akit még Placidusként megtérített a Megváltó; ilyen és ilyen kísértéseket szenvedett, s feleségét – aki én vagyok – a tengeren elragadták, de mégis minden romlottságtól ment maradtam.*”⁹ A LES PARADISIAQUES-ban elmesélt és elemzett más történetek viszont kimondottan a felismerés elhallgatása mellett törnek lándzsát, vagy azáltal, hogy, mint a XI. századi japán mesegyűjtő, Minamoto no Takakuni egyik történetében, az elbeszélés arra fut ki, hogy a feleség belehal a felisme-

rés kimondásába (l. 49.), vagy pedig azáltal, hogy, mint Pénélopé, egyszerűen nem hisz a kimondott szavaknak: Odüsszeusz hiába állítja magáról, hogy ő Odüsszeusz, és hiába ismerte fel őt már apja, fia, szolgálója is: a nő, aki csak rá várt éveken át, aki csak őt látta maga előtt, olyan bizonyítékot akar, amely túl van a szavakon, ezért cselhez folyamodik, és csak azután fogadja el férjének, hogy kiderül, Odüsszeusz ismeri közös ágyuk építésének csak kettejük által tudott titkát, és persze azután, hogy nem sokkal később ezen az ágyon a férfi „*títkát a títkába helyezi*”. (150.) Ezekben a történetekben a szó, a logosz ereje radikálisan elégtelen, sőt, akár pusztító hatású a felismerésre vagyis a szeretésre nézve (a Tamással találkozó Jézus is, ahogy megnevezi magát, azonnal eltűnik).

Mi hát a szerelem igazi dimenziója: a felismerés vagy a fel nem ismerés? A felismerés valósága logosszerű vagy inkább kifejezetten szótalán, vagyis szükségképpen alogikus? Megszünteti vagy inkább létrehozza a szó, a beszéd, az „ige” a felismerést? Micsoda veszély, alig észlelhető, rejlik a kimondás, a szavak mélyén? Milyen jövőt rejtenek múltjaink, előző életeink? Mit jelent itt a titok, a közös életek titka? És mit az „előző” életek? Természetes vágya az olvasónak, hogy a szerző konklúziók formájában zárja le a könyvét, elvarrja a szálakat, megoldást hozzon. De nem volna-e túl egyszerű egy csinos következtetés érdekében rövidre zárni a valóság épp feltárult titokzatos, kimeríthetetlen gazdagságú rétegeit? Pusztán „tudni” valamit, belekapaszkodni egy apró bizonyosságba, lezárva a gondolkodás további menetét, amely szerteágazón az ismeretlenbe érne, nem nagyon kevés-e, ahhoz mérten, ami van és ami vagyunk? Nem ez-e a gondolkodás legigazibb értelme, a kérlelhetetlen kutatás, a folytonos tapogatózás, az elmélkedés folyamatos válsága, örülete, elragadtatás, eksztázis, amely – épp azért, mert álmában, tűnődésében, kérdéseiben megnyílik mindarra, és elvész mindabban, amit nem tud, nem tudhat, és nem is fog tudni – messze több, mint bármilyen jól megírt, ügyesen kivitelezett „mű”? A LES PARADISIAQUES a szó legnemesebb értelmében vett válsággönyv, annak a válságnak a tünete, amely Quignard életében azzal vette kezdetét, hogy „az emberélet útjának felén”, már elismert íróként, zenészként, lektorként, egyik napról a másikra lemondott minden addigi rangjáról és állásáról, hogy csak az írásnak élhessen (vö. 172.), könyvei sorában pedig azzal, hogy nem sokkal később, egy súlyos betegség legyűrése után vagy inkább közben, a kórházi ágyon, kapkodva, sietve, mintegy a halál kapujában, amikor már az orvosok is szinte lemondtak róla, nekifogott a szerelemről szóló regény, elmélkedés, visszaemlékezés és tűnődés, a TITKOS ÉLET (VIE SECRÈTE, 1997) megírásának. Tulajdonképpen az történt, hogy elengedett mindent a „rég” életéből, és új életet kezdett, mert be kellett látnia, hogy nem ismeri fel önmagát sem addigi életében, sem addigi írásaiban. „*Elegem lett abból – nyilatkozta erről az időszakról –, hogy mindent ellenőrzés alatt tartok. Úgy éreztem, ki kell találnom egy olyan műformát, amely kicsúszik a kezem közül. Egy formát, ahol még nem a racionalitás az úr, hanem a hallucináció, az igaz, a hamis és a hazugság együtt van jelen. Valamit, amiben elmerülök, és aminek a mélyéről többé nem tudok visszatérni.*”¹⁰

Ilyen formának megmaradhatott volna és bizonyos értelemben, mint például a 2006-ban kiadott VILLA AMALIA vagy a LES SOLIDARITÉS MYSTÉRIEUSES (2011) is mutatja, meg is maradt nála a regény, a fikció. Csak éppen mellette, eleinte talán még a regényírás segítségével, megszületett egy új forma, töredékes, uralhatatlan, szerteágazó, befeljezhetetlen, kiolvashatatlan, amely egyre inkább elhatalmasodott életművén, és amelyhez az utóbbi évek regényei inkább már csak érdekes munkaanyagként kapcsolódnak: magyarázó vázlatok AZ UTOLSÓ BIRODALOM-hoz – egy legalább tizennégy kötetesre tervezett könyvfolyamról van szó, amelynek eddig hét kötete látott napvilágot –, amelyet

Quignard egyértelműen élete főművének tart, és amelynek középpontjában, mint azt a Dominique Rabatéhoz írt levélben világossá teszi, nem is állhat majd más, mint ahonnan tulajdonképpen minden elkezdődött – a TITKOS ÉLET. A LES PARADISIAQUES-OT (AZ UTOLSÓ BIRODALOM negyedik kötetét) mintegy nyolc évvel később írta Quignard, mint a TITKOS ÉLET-et, de ez a könyv, mint az talán az eddigiékből világos, tulajdonképpen a szerelemről való kutatás vagy elmélkedés előzményének és folytatásának tekinthető; éppoly személyes és éppoly vázlatos, befejezetlen és szerteágazó, mint az 1997-es kötet. Quignard-nak sem ott, sem itt nincs kész válasza az általa és az elmesélt történetek, elméletek, emlékek által felvetett kérdésekre, hiszen épp azért ír, hogy eltakarítsa a gondolkodás, a kutatás útjából a kész vagy késznek tűnő válaszokat. Rámutat egy központi problémára, összegyűjti azokat az emlékeket, történeteket, fogalmakat, eszméket, amelyek más-más oldalról és nem is feltétlenül ugyanabban az értelemben világítanak rá az életnek, a valóságnak arra a misztériumára, amit a „reconnaissance”, vagyis a felismerés, illetve a fel nem ismerés tár fel, őriz és rejt. Amikor írni kezd, akkor tulajdonképpen olvas, folyamatosan feljegyez valamit olvasmányjaiból, felismer valamit olvasmányjaiban, újra elővesz a múlt mélyéről, a feledés homályából szövegeket, így például jelen esetben többek között az ARANY LEGENDÁ-t, a középkor egyik legismertebb és legolvasottabb, mára teljesen elfeledett, fantasztikus regéket tartalmazó gyűjteményét, amelynek teremtő újraolvasása és a történetekben rejlő igazságok felismerése a LES PARADISIAQUES egyik legfontosabb aspektusa, mindeközben pedig az olvasás egy olyan formájára tanít – arra készítetve, hogy mi is így olvassuk az ő műveit és más műveket, szövegeket is –, amely a legközelebb ahhoz áll, amit mi kontemplációnak, vízióknak, merengésnek, révületnek, sőt talán rémületnek neveznénk. Az implicit vagy elképzelt olvasó tekintete olyan itt, mint a vágyakkal teli, a vágyában elvesző s elveszett szerelmesé, aki felfalja a szemével kedvesét, vagy mint a halálra készülődő, aki farkasszemet néz saját halálával, aki szemmel tartja őt, és felkészül arra, hogy felfalja maradék életét.

A LES PARADISIAQUES utolsó fejezetében Quignard Lucius testvér történetét meséli el, aki egy téli délelőtt kimegy a kolostor melletti erdőbe fát vágni. Munka közben meghallja egy madár énekét, és néhány pillanatra belefeledkezik a dal szépségébe; ám amikor visszatérne társaihoz, hiába kopogtat: az őr nem akarja beengedni, mert nem ismeri fel, ahogy a többi szerzetes sem; soha senki nem hallott semmiféle Lucius testvérről. Lassanként kiderül, hogy az, amit ő néhány pillanatnak észlelt, a valóságban három évszázad volt: mint egy régi kódex lapjairól, amelyben feljegyezték titokzatos eltűnését, világossá válik, háromszáz év múlva tért vissza oda, ahonnan egy téli délelőtt útnak indult. A barátok alig akarnak hinni a szemüknek és a fülüknek, de egyikük megjegyzi: *„Ez egyáltalán nem lehetetlen. Aki elmerül egy dal hallgatásába, annak a teste kikerül az idő uralma alól.”* Másikuk így vélekedik: *„A lélek, amely egy madár énekét hallgatja, átlép a másik birodalomba.”* Lucius testvér mindenesetre éhes, enni kér. A testvérek a refektóriumba mennek, hogy megetessék, és közben azt mondogatják egymásnak: *„Persze, persze: éhes.”* Ez a LES PARADISIAQUES utolsó mondata, ez Quignard „konklúziója”. Gyönyörű, nem? Az élet egyik legnagyobb és legkiismerhetetlenebb titkával birkózó könyvet az egyik leg-
elemibb vágy tudatosításával és legtermészetesebb elfogadásával befejezni! A történet eredete egyébként talán megint csak az ARANY LEGENDA, ott olvasható A HÉT SZENT ALVÓ LEGENDÁJA, akik a Decius-féle keresztényüldözések idején egy Epheszosztól nem messze fekvő barlangban elalszanak, és már akkor ébrednek fel, a legenda forrása szerint egészen pontosan 372 évvel később, amikor a kereszténység diadalra jutott. Máshol voltak, időtlenül, felismerhetetlenül, ezek a különös szerelmesek... Jacobus de Voragine azzal zárja az elbeszélést: *„Hogy 372 éven át aludtak volna, kétséges, mivel az Úrnak 448-ik eszten-*

dejében támadtak fel. Decius pedig mindössze egy évig és három hónapig uralkodott, tudniillik az Úr 252. évében. Így hát nem alhattak, legföljebb 196 éven keresztül.”¹¹

Igen, talán így kellene írni (és szeretni), ilyen szabad fantáziával, ugyanakkor ilyen kínos – csak éppen nem a tudományos értelemben vett – precizitással, rábízva magunkat egy olyan történetre, történetre, szépségre, igazságra, madárhangra, szerelemre, melódiára, amely kiemel az időből, hogy menthetetlenül elmerüljünk abban az igazságban, amely más nézőpontból mesének, álmodozásnak, netán szintiszta hazugságnak tetszik. A mese, a melódia, a „hazugság” szükségképpen elidegenít, és felismerhetlenné tesz ugyan a világ előtt, de e gyönyörű világtalanságba, múlttalanságba, jelentéstelenségbe belefeledkezve csodát élhetünk meg, a feltárlás és az elveszés ritka csodáját, valami olyasmit, amiről Nietzsche beszél a KORSZERŰTLEN ELMÉLKEDÉSEK-ben – „Aki nem képes minden múltat feledve a pillanat küszöbére telepedni, aki nem tud egy ponton, mint a győzelem istennője, széldülés és félelem nélkül megállni, az sosem fogja tudni, mi a boldogság, s ami még rosszabb: sosem fog olyasmit cselekedni, ami másokat tesz boldoggá”¹² – vagy amit Homérosz írt le az ODÜSSZEIA-ban a szirének varázslatos éneke kapcsán. Kikötve az árbochoz, „biztonságban” és életben maradván ugyan, olthatatlan szenvedéllyel hallgatjuk a régi nagy szövegekből – és persze szerelmünk, szeretteink testéből, mosolyából, gesztusaiból vagy éppen „a világ húsából”, egy tájból, egy városból – áradó, felkavaró szépségű melódiát. „Egy hang, egy dallam által képesek vagyunk olyan elragadtatásra, amely a testben megteremti az elmúlás vágyát. A zene mélyén halálos melopoiea él. Az, akit magához hív az Elveszett, egyedül az elveszés dalát hagyja hátra.” (178.) Klasszikusnak talán épp azokat a műveket nevezzük, amelyek egytől egyig „az elveszés dalai”, és amelyeket nem lehet anélkül olvasni, hogy el ne fogjon bennünket a rémület: megszedülünk, és beleveszünk ebbe az ismeretlen területekre kalauzoló, felkavaró szépségű énekebe. A LES PARADISIAQUES – valódi felüdülés, az elmélkedés, az elbeszélés, az írás, az olvasás olyan magasiskolája, amely feledtetni velünk azokat az órákat, napokat, amelyeket ügyes és okos könyvek társaságában voltunk kénytelenek eltölteni, de amelyek egy fikarcnyit sem gazdagítják olvasóikat – kétségkívül közékük tartozik. Kimeríthetetlen, mint minden remekmű; nem az van benne, amit látunk, hallunk, olvasunk (amit látni, hallani, olvasni vélünk): sokkal több, sokkal kevesebb.

Jegyzetek

1. Pascal Quignard: LES PARADISIAQUES – DERNIER ROYAUME, IV. Gallimard, Párizs, 2007 (első kiadás: 2005). 16.
2. Quignard arra utal, hogy a nosztalgia a betegeket jelentő „algosz” és a visszatérést jelentő „nosztosz” szavak összetételéből ered.
3. P. Quignard: SORDIDISSIMES. DERNIER ROYAUME, III. Gallimard, Párizs, 2005. 200. k.
4. Quignard itt arra játszik rá, hogy a „partir” szó franciául – csakúgy, mint a magyar „elmenni” ige – kettős értelmű: az eltávozást és a szerelmi aktus végén az orgazmust egyaránt jelölheti.
5. Vö. ÁLLAM, 621a.
6. „Amit az emberek a leginkább szeretnek, nem felismerhető.” LP, 71.
7. Vö. VALLOMÁSOK, III. 6. 11.
8. Stendhal: A PÁRMAI KOLOSTOR. Intermix, Nagyvárád, é. n. 536.
9. Magyarul lásd: www.mek.niif.hu/04600/04626/html/legenda0063.html.
10. Lásd: P. Quignard: LETTRE À DOMINIQUE RABATÉ. Europe, 976–977. (2010. augusztus–szeptember.) 13.
11. Vö. ARANY LEGENDA. Officina, 1942. 41.
12. F. Nietzsche: A TÖRTÉNELEM HASZNÁRÓL ÉS KÁRÁRÓL. In: KORSZERŰTLEN ELMÉLKEDÉSEK. Atlantisz, 2004. 98.